

Sluttrapport for dokumentasjons- og opplæringsprosjektet

Veving med lindebast

Dokumentator: Inger Smedsrud

NORSK
HÅNDVERKSINSTITUTT
9

Veving med lindebast

Prosjekt nr.: 27520620

Prosjektbeskrivelse:

Håndverksinstituttet hadde i 1989 prosjekt om lindebast og lindebasttau. En av deltakerne var Erik N. Havrevoll fra Suldal. For å komplettere vårt materiale om lindebast var vi 16. mars 2021 på besøk hos Havrevoll for å lære hvordan han vever seler av lindebast til meis (bærerredskap). Korgmakerne Hege Wiken og Samson Øvstebø har arbeidet en del med lindebasttau og lærte nå å veve bast på grindvev.

Prosjektperiode: 2020–2021

Sluttrapport: 2021

Sted: Hamrabø, Suldal i Ryfylke, Rogaland

Deltagere:

Tradisjonsbærer: Erik N. Havrevoll

Fagpersoner: Hege Iren Wiken og Samson Øvstebø

Dokumentator: Inger Smedsrud

Ansvarlig Norsk håndverksinstitutt: Inger Smedsrud

Lindebast

Lindebast er den indre delen av barken på lindetrær, dvs. materialet som sitter mellom den døde ytterbarken og veden. Det er vanlig å høste barken/basten i sevjetiden (i svaen i Havrevolls terminologi). Lindebast blir vanligvis utvunnet ved at trær eller greiner blir avbarket og at en sammenbuntet haug med bark blir søkt i sjøen i noen måneder, slik at limstoffene blir vasket ut og det blir lett å skille bastlagene fra hverandre. I andre tilfeller blir barken røyttet i ferskvann. På Hamrabø i Suldal blir basten lagt i myrvann. Etter røyting blir basten hengt til tørk på et luftig sted. En bunt med bast kalles en tust. I ulike skriftlige kilder går det fram at man også kan skille basten fra barken når den tas i sevjetiden. Deretter kan man dele basten opp i tynne remser. Det er også nevnt at basten kan løses opp ved hjelp av varme, f.eks. å legge barken inn i en varm bakerovn eller koke den i vann.

Ifølge Havrevoll egner 10-12 år gamle lindetrær seg godt for bastutvinning. Basten nærmest veden blir regnet for å være best, og når det for eksempel skal lages tau, bruker man ytterbasten innerst i totten og dekker den med innerbast. Tykkelsen på totten (kordelen) avhenger av hvor mange bastremser som tvinnes sammen. Dette vil variere etter hva man skal lage. Totter spinnes for hånd og vikles opp på en grein med kløft i begge ender (kjegle) med jevne mellomrom, slik at snoen ikke skal gå opp.

Bruksområder

Lind er det treslaget i Norden som har vært mest brukt til å lage tauverk av. I områder med mye lind kunne det være basteskog som fikk preg av at trær ble stelt for å få fram vekst til utvinning av bast. Etter at et tre ble stuvet (stammen kappet i ønsket høyde), kunne de nye skuddene høstes når de var blitt grove nok etter en del år. Lindebast ble tidligere brukt til mange formål; tau, grimer, teiner, høynett, hamleband mv. Veving med lindebast er det mindre opplysninger om, men det er nevnt at det kunne brukes som innslag i gulvmatter. Vi har ikke funnet opplysninger om at det har vært vevd fatler (bæreseler) andre steder enn i Suldal, men dette kan selvsagt ha vært tilfelle. Marta Hoffmann produserte en film om veving med lindebast i 1945. På filmen ser vi Erik Havrevolls bestefar og tante arbeide med samme grindvev som fortsatt er i bruk. Filmen er på Norsk Folkemuseums kanal på YouTube [Spinning og veving av bast \(stumfilm\) - YouTube](#)

Veving med lindebast på grindvev

Grindveven som Erik Havrevoll vever lindebast med er ca. 25 cm høy og 23 cm bred. Denne brukte også hans bestefar. Ved siden av ligger skyttelen med lindebast som brukes til innslaget.

Eilert Sundt skriver i boka *Om husfliden i Norge* (1868) at det i områder rundt Kristiansand ble tilvirket mye bastetau til garntau og til hummerteiner. Tauene var tolagte, ½ tomme i snitt og 12 favner lange (ca. 22,5 meter). Andre kilder viser at det har vært laget tau og andre formål av lindebast fra Oslofjorden og langs kysten opp til Nordfjord. I Norsk håndverksinstituttts prosjekt om lindebasttau fra 1989 laget Erik Havrevoll bastetau som var 6 favner lange. Hver omgang på kjevla utgjør om lag en favn og tre omganger blir til en favn trelagt tau.

Erik Havrevoll har tvunnet lindebast og surret det på kjevla, ei grein med kløft. Nå skal han måle opp renning.

Havrevoll bruker en renning på ca. 2,5 meter til seler og regner med innslag på ca. 4 meter. Hele selen veves i ett stykke uten skjøting av innslagstråden. Renningen legges rundt to spikre med ovennevnte avstand. Det skal brukes 6 lange totter til renning som tres slik at det blir 12 tråder til sammen. Varp og veft følger samme prinsipp som ved vanlig veving, det er fiberslaget som er uvanlig.

Samson Øvstebø og Erik Havrevoll er i gang med å tre renning til veven. Nederst ser vi oppmålte renningstråder surret rundt to spikre festet i en planke. Det klippes opp bare i en ende, slik at det blir seks løkker å feste med en tråd rundt livet til veveren.

Lindebastsnorene tres vekselvis gjennom mellomrom og hull i grinda og knyttes sammen to og to på baksiden. Det skal brukes 12 tråder eller totter til selen.

Havrevoll legger innslag på vevskyttelen. Øvstebø holder enden på renningen eller varpet.

Renningstrådene justeres slik at de blir like lange. For å holde renningen stram brukes et snøre rundt livet som er festet gjennom renningen.

Det er lagt på nok garn på skyttelen til å veve hele lengden uten å måtte skjøte. Vevgrinda løftes og senkes annenhver gang for å lage skille til innslaget. Det er til god hjelp at veveren har en medhjelper som kan heve og senke grinda.

Wiken bruker en list som vevkniv for å stramme innslaget godt til.

Her ser vi at basten i innslaget er lysere enn den i renningen.

Basten i innslaget har ligget i sjøvann, mens Havrevoll legger basten i myrvann. I håndvevrafaget benevnes denne vevnaden som renningsrips – det er renningen som vises, mens innslaget vises som perler i kanten. Når ferdig vevd stykke har blitt så langt at det blir vanskeligere for veveren å nå skillet, brettes det vevde stykket sammen med et snøre.

Etter å ha vevd ferdig selen, fester Wiken trådene ved å knytte dem sammen.

Ferdig vevd bånd. Vevnaden kan bli enda glattere og finere dersom lindebasten tvinnes nøye, men til bruksgjenstander er kanskje funksjon viktigere enn utseende.

Meis som Erik Havrevoll har laget. Her ser vi at selene er montert i ett stykke. Til venstre nederst ser vi starten på det vevde båndet og slutten til høyre nederst.

Selen er ikke delt opp, men tredd gjennom spor i treverket til høvelig lengde for en voksen person. Det er mulig å stramme/forkorte fatlene.

Meisen sett fra utsida. Det er brukt tre, vidjer og bast til å lage meisen.

Avslutning

Siden Wiken og Øvstebø har erfaring med lindebast, kunne de raskt ta til seg momentene i hvordan Havrevoll lager lindebastseler. Det hadde sikkert vært mulig å få til en slik vevnad uten å oppsøke tradisjonsbærer, men det er en trygghet i å kunne se og få forklart gangen i arbeidet. Vi er fornøyde med at flere er interessert i dette arbeidet og at fagpersonene sannsynligvis vil bruke sin nyervervede kunnskap framover. Begge kurser deltakere i ulike korgtyper og kan i denne forbindelse spre kjennskap og interesse for lindebastens bruksområder. Til slutt en hjertelig takk til tradisjonsbærer Erik N. Havrevoll som generøst formidlet sin kunnskap og tok sjansen på besøk under en pandemi. Kanskje vil vi se både videreføring av en tradisjon og nye bruksområder basert på denne?